

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ЩОДО ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

Куrowsька О.О.

*аспірантка 1 курсу кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права*

Національний університет «Одеська юридична академія»

Сьогодні в Україні спостерігаються негативні тенденції розвитку злочинності, що обумовлені соціально-економічними змінами, які відбуваються у суспільстві. Разом з тим збільшується не тільки рівень криміналізації населення, але й значними темпами зростає кількість потерпілих від злочинів. При цьому впродовж останніх років все частіше злочинці обирають у якості жертв суспільно небезпечних посягань людей похилого віку – найменш захищену і слабку категорію населення.

Аналізоване питання досліджували такі науковці, як В. В. Антипов, А. А. Байбарін, О. В. Барсукова, Л. В. Борових, С. В. Бородін, В. М. Бурдін, Є. Б. Дороніна, Ю. І. Євстратов, О. Ф. Кістяківський, А. П. Козлов, Р. І. Михеев, М. А. Неклюдов, В. Г. Павлов, Т. А. Плаксина, О. М. Попов, П. В. Разумов, В. Спасович, О. Д. Сітківська, М. С. Таганцев, В. В. Тирський, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В. Б. Хатуєв, В. Л. Чубарєв та ін.

Вчинення злочинів стосовно осіб похилого віку пояснюється, перш за все, характерними саме для цього віку фізіологічними, психологічними та соціальними особливостями, а саме: фізіологічні особливості похилого віку (фізична слабкість, вади зору та слуху), психологічні (надмірна довірливість, добродушність, необачність, занадто висока чи занадто низька самооцінка, нездатність швидко орієнтуватися у складних життєвих ситуаціях та приймати оптимальні рішення) та соціальні (недостатній рівень знань, що спричинений стрімким розвитком новітніх технологій, низька соціальна активність, сімейний стан (відсутність рідних або наявність не зовсім гармонійних сімейних стосунків), невдоволеність своїм життям (зумовлена неможливістю продовження професійної діяльності)) особливості тощо [7, с. 124-125]. Розглянемо дані фактори детальніше.

Якщо в дитинстві, юності і навіть в зрілості зміни відбуваються по висхідній лінії, то в старості біологічні процеси йдуть по низхідній [4, с. 35]. Темп і характер старіння людини пов'язані як з вродженими факторами, так і з впливом оточуючого середовища. Умовно розрізняють нормальне, або фізіологічне, і передчасне (патологічне) старіння. При фізіологічному старінні людина до глибокої старості залишається практично здоровою, вона здатна до самообслуговування, зберігає активність та інтерес до оточуючих. Передчасне старіння характеризується раннім розвитком вікових змін. Воно значною мірою обумовлене перенесеними захворюваннями і впливом негативних факторів навколишнього середовища [1, с. 42].

Процеси старіння супроводжуються змінами у багатьох системах і органах осіб літнього віку, що у значною мірою відображається на їхній руховій активності. Ці зміни відбуваються в опорно-руховому апараті, погіршуються рефлекторні процеси координації рухової діяльності на рівні центральної нервової системи та периферичної структури [8, с. 63].

Виникнення фізіологічних обмежень на віковому етапі старості змінює поведінку старих людей. Фізичний світ, з яким вони безпосередньо взаємодіють, все більше звужується. Особливо необхідними для них стають речі, що виконують допоміжну функцію: окуляри, зубні протези, візочок для перевезення вантажів, ціпок. У зв'язку з фізіологічними обмеженнями все більше небезпек підстерігає їх на вулиці, в парку, власному помешканні. Тому літні люди поводять себе дуже обережно [9, с. 252].

Особливо знижується соціальна активність, яка здебільшого обмежується сімейним спілкуванням, взаєминами з близьким оточенням. Немало з них відчують себе самотніми. Подоланню самотності і підтриманню матеріального добробуту сприяють продовження професійної діяльності чи будь-яка інша робота [10, с. 116].

В силу психофізіологічних змін особа похилого віку часто стає більш егоцентричною, дратівливою, набуває безпосередності, скупості (іноді й дріб'язковості), педантизму, підозрливості, впертості та багатьох інших якостей. Зрозуміло, що ці риси здатні провокувати конфлікти, протиправну поведінку з боку оточуючих. Не випадково більшість убивств та тілесних ушкоджень, заподіяних особам похилого віку, мають місце в сімейно-побутовій сфері, де щоденне життя з «важкими» стариками є найскладнішим через певну замкнутість середовища. І якщо у благополучних родинах такі випадки досить рідкісні, то у сім'ях, де стосунки між найближчими родичами й раніше не були зразковими, конфлікти (в тому числі й такі, що закінчуються вчиненням злочину) є звичним явищем. Особливо ж якщо їх живильним джерелом є не лише психофізіологічні зміни, що відбуваються в старості та небажання молодшого покоління йти на певні поступки, але й пристрасть до алкоголю. Особливу роль останнього як важливого кримінального фактора переоцінити складно [2, с. 460].

А. Андрушко зауважує, що особи похилого віку стають жертвами сімейно-побутових злочинів частіше, ніж діти. Даремно сумніватися, що більшість таких випадків залишаються латентними. Особливо ж це стосується сільської місцевості, де подібні діяння залишаються маловідомими правоохоронним органам з огляду на замкнутість середовища, певну соціальну ізоляцію осіб похилого віку [3, с. 157].

Щодо латентності даних злочинів слід зауважити, що існують різні причини приховування (неповідомлення) особами похилого віку фактів вчинення щодо них злочинів. Зазвичай вони полягають у тому, що, по-перше, потерпілі не завжди знають, як діяти у таких випадках; по-друге, інколи потерпілих залякують винні особи, внаслідок чого першим бракує сміливості заявити про злочин до правоохоронних органів; по-третє, деякі з них не повідомляють про вчинений щодо них злочин їх рідними та близькими з почуття сорому. Як

наслідок, злочинність, що залишається поза реагуванням суб'єктів правоохоронної системи, негативно впливає на соціально-психологічний клімат у суспільстві. При цьому вона породжує сумніви громадян щодо здатності правоохоронних органів забезпечити їхню безпеку від злочинних посягань, у тому числі корисливого спрямування [6, с. 100].

Особи похилого віку, які мають вади органів чуття та сприйняття, переважно можуть стати жертвами крадіжок; особи літнього віку з погіршеним станом здоров'я стають жертвами таких злочинів як грабіж та розбій. Особи, що не обізнані у правових питаннях (недостатній освітній (правовий) рівень) можуть стати жертвами шахрайства. Вагомий вплив мають також такі особистісні особливості як: надмірна довірливість, добродушність, нездатність швидко орієнтуватися у складних (непередбачених) ситуаціях тощо [5, с. 75].

Вчинення будь-яких злочинів щодо осіб похилого віку є особливо небезпечним, позаяк можливості захисту останніх мінімальні, а наслідки злочинних посягань для вказаної категорії осіб можуть бути набагато тяжчими через їх підвищену уразливість. Потерпілі особи похилого віку під час вчинення щодо них злочину, як правило, терплять додаткові страждання так як не можуть чинити опір злочинцеві у зв'язку з своїми обмеженими фізичними можливостями. В свою чергу, злочинець це чітко розуміє, але через свою нахабність та жорстокість продовжує злочинне діяння щодо особи похилого віку [9, с. 253].

Отже, особи похилого віку є специфічними жертвами злочинів. Така специфіка обумовлена їхніми фізіологічними, психологічними та соціальними особливостями. Це робить похилих людей особливо вразливою категорією населення до злочинних посягань. Вивчення фізіологічних, психологічних та соціальних детермінант злочинності щодо осіб похилого віку спряють виробленню тактики запобігання цієї категорії злочинів.

Література:

1. Андрушко А. В. Геронтологічна злочинність: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання : монографія / Андрушко А. В. – Ужгород : Поліграф центр «Ліра», 2011. – 248 с.

2. Андрушко А. В. До питання про віктимність осіб похилого віку / А. В. Андрушко // Держава і право. – 2009. – Вип. 45. – С. 459-465.

3. Андрушко А. В. Домашнє насилля щодо осіб похилого віку / А. В. Андрушко // Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах : тези міжнар. наук.-практ. конф. – Х., 2008. – С. 156-158.

4. Барсукова О. В. Старческая преступность и преступления против лиц пожилого возраста (Криминологические и уголовно-правовые проблемы): дисс. ... к. ю. н.: 12.00.08 / Барсукова О.В. – Владивосток, 2003. – 203 с.

5. Гришко О. М. Запобігання корисливим злочинам щодо осіб похилого віку: віктимологічне дослідження: дис. ... к.ю.н.: 12.00.08 / О. М. Гришко. – Київ, 2010. – 213 с.

6. Гришко О. М. Латентність корисливих злочинів, вчинених щодо осіб похилого віку / О. М. Гришко // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – Число 2. – С. 97-101. 100.
7. Казначеева, Д. В. Вчинення злочинів щодо осіб похилого віку: аналіз та прогнозування/ Д. В. Казначеева // Вісник Кримінологічної асоціації України. – 2014. – № 6. – С. 118-127.
8. Павлова Ю. Фізична активність людей похилого віку / Павлова Ю., Вовканич Л., Виноградський Б. // Здоров'я і спорт. – 2010. – № 1. – С. 62-65.
9. Плашовецький О. А. Поняття та значення похилого віку потерпілого в кримінальному праві / О. А. Плашовецький // Форум права. – 2015. – № 1. – С. 250-254.
10. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – 2-ге вид., допов. – К. : Академвидав, 2011. – 382 с.

ШАХРАЙСТВО В СФЕРІ РИНКУ ЖИТЛОВОЇ НЕРУХОМОСТІ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ЗЛОЧИНЦІВ

Лисонь В.В.

*студент 6-го курсу Інституту кримінальної юстиції
Національний університет «Одеська юридична академія»*

Деформація загальнолюдський цінностей, аморальність, збільшення рівня злочинності – наслідки глибокої кризи українського суспільства, що перебуває, ще з моменту проголошення незалежності в стані аномії. При цьому суспільні процеси знаходяться в транзиції, що проявляється в швидкоплинності станів, реакційною зміною. Як зазначає професор В.М. Дрьомін, транзитивність українського суспільства є загальновизнаним фактом, так як всі його структурні елементи тривалий час перебували (або перебувають) в стадії реформування, «переформатування» або в стадії створення, що не могло не відбитися на стані злочинності в країні, адже саме люди, схильні до протиправної діяльності, як ніхто інший, швидко реагують на найменші прорахунки і упущення в функціонуванні інститутів влади і управління [1]. У зв'язку з цим у новому світлі постають дослідження особистісних рис осіб, що переступають межу дозволеного – Кримінальний закон. У цій роботі, буде проаналізовано особистісні якості осіб, які шляхом обману або зловживання довірою заволодівають житловою нерухомістю і правом на неї, тобто вчиняють шахрайства в сфері житлової нерухомості. Дослідження такого роду завжди має значне теоретичне й практичне значення, адже саме особистісні якості осіб, що вчиняють є вирішальним при виборі моделі дій та є ключовими для вироблення конкретних заходів профілактики такої поведінки.